



'DE CHINEES': ECHT VERNEDERLANDST

NAAR DE CHINEES!

Nog nooit in een Chinees restaurant geweest? Dat bestaat niet! Al tientallen jaren is 'naar de Chinees gaan' net zo gewoon als bij de visboer een harinkje happen. In de jaren vijftig en zestig zorgde de opkomst van het Chinese restaurant er in heel Nederland voor dat gewone burgers voor het eerst in groten getale uit eten gingen. Midden jaren zeventig kende een stad als Arnhem maar liefst vijftientig Chinese restaurants. Na 1980 raakte de markt dan ook hevig verzadigd en kwamen veel Chinese restauranthouders in de problemen. Maar hoe zijn ze hier eigenlijk gekomen, die Chinezen? Wanneer begonnen ze de eerste restaurants of eethuisjes? En hoe lang zijn ze al in Nederland?

Vooroorlogse geschiedenis

In 1911 wierven Nederlandse stoomvaartmaatschappijen vanuit Londen voor het eerst Chinese zeelieden. Daarmee doorbraken zij een staking onder het Nederlandse personeel in Rotterdam en Amsterdam. Een deel van deze Chinese zeelieden bleef ook na de staking in dienst. Tot 1918 was het aantal Chinezen in Nederland echter beperkt. Na de Eerste Wereldoorlog kwam daar verandering in. De meeste rederijen voeren met passagiersschepen wekelijks naar (Nederlands) Indië. Reders waren van mening dat Chinese werknemers beter bestand waren tegen de hitte onderweg dan Nederlandse werknemers. Ook nam de vraag naar arbeidskrachten in de scheepvaart toe. Dit hing samen met verbeterde arbeidsomstandigheden en de groei van de Nederlandse handelsvloot. In 1927 waren ruim

3.200 Chinezen werkzaam als stoker of matroos op Nederlandse schepen.

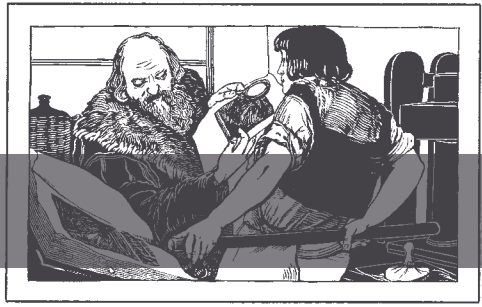
In de Amsterdamse Binnen Bantammerstraat en het Rotterdamse Katendrecht ontstonden aparte logementen (boardinghouses) voor Chinezen, waar ze verbleven tussen het aan- en afmonsteren. Eigenaren van deze boardinghouses openen de eerste Chinese eethuisjes. Niet verwonderlijk dus dat de eerste Chinese eethuisjes in die jaren in Rotterdam en Amsterdam ontstonden. Hoewel in eerste instantie vooral gericht op Chinese klanten, waren kunstenaars, bohémiens, studenten en Nederlanders die in Indië hadden gewerkt of hun verloftijd hier doorbrachten tijdens het interbellum de eerste Nederlandse gasten. Teruggekeerde militairen uit de koloniën wisten al ruim voor de Tweede Wereldoorlog de Chinese restaurants te vinden voor een portie nasi. Ook Den Haag werd vanwege de aanwezigheid van de eerste repatrianten uit Indië, vooral Nederlandse militairen, een populaire plaats voor het beginnen van een Chinees restaurant. Voor de Tweede Wereldoorlog waren er in Nederland twaalf Chinese eethuizen gevestigd. Naar verhouding was maar een klein aantal Chinezen in die tijd werkzaam in de horeca. De Chinese gemeenschap van voor de oorlog bestond vooral uit zeelieden uit de Chinese provincies Guangdong en Zhejiang.

Het succes van het Chinese restaurant

Vanaf eind jaren veertig migreerden vanwege de onafhankelijkheidsoor-

log in Ind(ones)ie massaal Indische Nederlanders naar Nederland. Ondernemers uit deze groep openen sporadisch Indische eethuizen en toko's. Indische Nederlanders werden goede klanten van de al bestaande Chinese restaurants, omdat ze bekend waren met de Chinese keuken. Chinese restauranthouders breidden hun menu al snel uit met bekende Indonesische gerechten als nasi goreng en babi pangang. Ze namen hiervoor Indische koks in dienst. Door de komst van de Indische Nederlanders vermengden de Chinese en Indische manier van koken zich. Steeds meer Chinese restauranthouders kozen begin jaren vijftig voor deze populaire keuken. Vlak na de oorlog telde Nederland dertig Chine(e)s(e) (-Indische) restaurants, vooral in de grote steden. Langzaam maar zeker raakte ook het Nederlandse publiek steeds meer gecharmeerd van het aan de Hollandse smaak aangepaste Chinese eten. Bovendien nam na de Tweede Wereldoorlog de welvaart toe en had de gemiddelde Nederlander meer te besteden. Uit eten gaan werd populair en bij 'de Chinees' was dat ook nog eens betaalbaar: de klant kreeg grote porties voor weinig geld. Het succes bij het publiek zorgde ervoor dat meer Chinezen naar Nederland migreerden en in dienst gingen bij een bevriende restauranthouder of een eigen zaak begonnen. De jaren vijftig, zestig en zeventig gelden als de gloriejaren van de Chinese restaurants in Nederland. In de weekenden en op feestdagen stonden de rijen tot ver buiten de restaurants. Sommige restauranthouders zetten zelfs

VEEL VOOR WEINIG



bordjes op de tafels met: “gelieve bij grote drukte uw tafel zo spoedig mogelijk te verlaten”.

Neergang

In 1982 kende Nederland bijna 2.000 Chinese restaurants, een derde van het totale aantal restaurants in Nederland. De markt voor de Chinese horecasector raakte verzadigd. Bovendien kwam er concurrentie van McDonalds en andere fastfoodketens en van Griekse en Italiaanse restaurants. Hierdoor en vanwege de recessie in de jaren tachtig zagen veel Chinese restauranthouders zich genoodzaakt hun zaak te sluiten. Anderen stapten over op de traditionele Chinese keuken en boorden daarmee een nieuw segment van de markt aan. Het succes van de Chinese restaurants in de jaren daarvoor leidde er toe dat de Chinees inmiddels niet meer uit ons straatbeeld is weg te denken.

Chinezen in het Nederlands Openluchtmuseum?

Het jaarthema 2010 “Nieuwe Buren” gaat in op immigranten die zich in de loop van de eeuwen (tijdelijk) in Nederland vestigden. Speciale aandacht is er voor onderlinge ontmoetingen tussen nieuwe en autochtone Nederlanders. Ook de redenen waarom mensen migreerden komen aan bod. Voor dit jaarthema stond het presenteren van een Chinees eethuisje hoog op de prioriteitenlijst. Chinezen zijn één van de oudste niet-Europese migranten die zich vanaf het begin van de twintigste eeuw in Nederland vestigden. Chinese restauranthouders hadden in de

jaren vijftig en zestig altijd veel contact met de Nederlanders.

Voor de Tweede Wereldoorlog trouwden Chinese mannen vooral met Nederlandse vrouwen; de vreemdelingenpolitie had in de jaren na de Tweede Wereldoorlog nauwe banden met Chinese restauranthouders; er waren tot in de jaren zeventig Nederlandse bedienden in dienst en de Chinezen hadden natuurlijk dagelijks Nederlandse klanten over de vloer. Daarom zal deze presentatie voor het Nederlandse publiek erg herkenbaar zijn. Toch is de hogere ambitie van dit project vooral het geven van erkenning voor de geschiedenis van Chinezen in Nederland. Door middel van een bij het Nederlandse publiek overbekend fenomeen - het Chinees restaurant - vertelt het museum met deze presentatie een relatief onbekende geschiedenis.

Aan de precieze invulling van de presentatie wordt momenteel hard gewerkt. Waarschijnlijk wordt de linkervoorkamer van het Koopmanshuis in de Zaanse buurt de aangewezen plek voor de presentatie. Daar zullen enkele tafeltjes, een buffet met het befaamde luikje en een keuken in jaren vijftig setting getoond worden. Bezoekers kunnen op de locatie zelf geen Chinees eten nuttigen, maar wel de sfeer van toen opsnuiven en zich verdiepen in het leven van de Chinese restauranthouder, zijn familie en personeel.

Else Gootjes
Wetenschappelijk medewerkster

